

KROLOPP, E.:

Melanoides tuberculata /O.F.MÜLLER 1774/ a magyarországi pleisztocén képződményekből -
Melanoides tuberculata /O.F.MÜLLER 1774/ aus den ungarischen Pleistozänablagerungen

Negyedkori képződményeink malakológiai kutatása során az utóbbi években több olyan "egzotikus" faj is előkerült, amely nemcsak Magyarország, hanem Európa faunatörténetének megismeréséhez is új adatot jelent. Ezuttal a *Melanoides tuberculata* /MÜLL./ hazai pleisztocén előfordulásait ismertetem.

1. A budai Várhegy területén végzett csatornafektetési munkák során 1967-ben a Disz-téren az édesvizi mészkő rétegei közé zárt mésziszap-lencséből a *Melanoides tuberculata* mintegy 20, jó megtartású, de sérült, illetve fiatal példánya került elő az alábbi fauna keretében:

Pisidium sp. indet.

Succinea oblonga DRAP.

Bithynia tentaculata/L./

Granaria frumentum/DRAP./

Valvata cristata MÜLL.

Pupilla muscorum /L./

Melanoides tuberculata/MÜLL./ Limacidae indet.

Radix peregra /MÜLL./

Helicopsis striata /MÜLL./

Planorbis planorbis /L./

Helicella obvia /HARTM./

Anisus leucostomus /MILL./

Helicidae indet.

A kísérőfauna egyetlen érdekessége a *Helicella obvia* /HARTM./, melyről a SOOSIANA előző számában már beszámoltam /KROLOPP, 1975/.

A várhegyi édesvizi mészkő-rétegsor az újabb vizsgálatok alapján középsőpleisztocén kora /KROLOPP, 1976/, a felsőbihari alemelet tarkói szintjébe tartozik /3.a. malakológiai fázis: KROLOPP, 1973/.

2. Ugyancsak a Várhegy területéről, a Hilton Szálló édesvizi mészkőbe mélyített alapozási gödre által feltárt üregkitöltés vörösgyagjából gazdag apróemlős-

fauna kíséretében a Melanoides tuberculata 4 töredékes példánya került elő. A fauna a következő fajokból áll:

<u>Pisidium sp. indet</u>	<u>Pupilla triplicata</u> /STUD./
<u>Valvata cristata</u> MÜLL.	<u>Vallonia pulchella</u> /MÜLL./
<u>Valvata piscinalis</u> /MÜLL./	<u>Vallonia enniensis</u> /GREDL./
<u>Bithynia tentaculata</u> /L./	<u>Vallonia costata</u> /MÜLL./
<u>Melanoides tuberculata</u> /MÜLL./	<u>Chondrula tridens</u> /MÜLL./
<u>Radix peregra</u> /MÜLL./	<u>Clausilia cf. pumila</u> C.PFR.
<u>Planorbis planorbis</u> /L./	<u>Helicopsis striata</u> /MÜLL./
<u>Anisus spirorbis</u> /L./	<u>Helicidae</u> indet.
<u>Granaria frumentum</u> /DRAP./	

A gerincesfauna alapján az üledék kora valamivel fiatalabb az édesvizi mészkő-rétegsornál, de ez is a középső-pleisztocén idősebb részébe tartozik.

3. A Tatáról Agostyánra vezető ut mellett, a szomódi Kenderhegy nevű domb É-i oldalában lévő homokbánya felső, mésziszapos - aprókavicsos homokrétegéből a Melanoides tuberculata házai ezerszám gyűjthetők. Az embrionalis példányoktól a kifejlett egyedekig/legnagyobb példányom mérete: 38:13 mm/minden fejlődési fok megtalálható, az idős példányok csucsa azonban hiányzik/az állat a héjat" decollálja"/. A gazdag fauna a következő fajokból áll:

<u>Pisidium milium</u> /HELD/	<u>Viviparus acerosus</u> /BOURG./
<u>Pisidium sp. indet.</u>	<u>Bithynia tentaculata</u> /L./
<u>Theodoxus prévostianus</u> /C.PFR./	<u>Fagotia acicularis</u> /FÉR./
<u>Melanoides tuberculata</u> /MÜLL./	<u>Valvata cristata</u> MÜLL.
<u>Valvata piscinalis</u> /MÜLL./	<u>Carychium minimum</u> MÜLL.
<u>Lymnaea stagnalis</u> /L./	<u>Pupilla muscorum</u> /L./
<u>Radix peregra</u> /MÜLL./	<u>Pagodulina pagodula</u> /DESM./
<u>Planorbis planorbis</u> /L./	<u>Vallonia enniensis</u> /GREDL./
<u>Anisus vorticulus</u> /TROSCH./	<u>Vallonia costata</u> /MÜLL./
<u>Anisus leucostomus</u> /MILL./	<u>Clausilia pumila</u> C.PFR.
<u>Gyraulus albus</u> /MÜLL./	<u>Ruthenica filograna</u> /RM./
<u>Armiger crista</u> /L./	<u>Vitrea crystallina</u> /MÜLL./
<u>Acroloxus lacustris</u> /L./	<u>Zonitoides nitidus</u> /MÜLL./
<u>Succinea elegans</u> RISSO	<u>Limacidae</u> indet.

Granaria frumentum /DRAP./ Perforatella bidentata/GMEL./
Vertigo pygmaea /DRAP./ Cepaea sp. indet.
Vertigo antivertigo /DRAP./ Helix pomatia L.
Vertigo angustior JEFF.

A vizi faunában a Bithynia tentaculata/L./ dominál/közel 50%/, a Melanoides mintegy 20%-os dominancia-szintet ér el, rajtuk kívül még a Valvata cristata MÜLL. gyakori. A szérazföldi fauna enyhe, kb. a maival megegyező klimára utal. Érdekesség a Pagodulina pagodula/DESM./ jelenléte, amelynek ez az első hazai pleisztocén előfordulása.

A fauna kora pontosan nem adható meg, annyi azonban bizonyos, hogy középsőpleisztocén. Néhány adat, így közös fajok jelenléte, illetve hiánya, a folyóterasz tszf. magassága /170-180 m/, arra mutat, hogy a fauna a közeli vérteszőlősi lelőhellyel nemcsak korban lehet azonos, hanem a két lelőhely közvetlen hidrográfiai kapcsolata is valószínű / a folyóvizi üledékben jelen lévő mészszip-frakció és a csigaházak mészbekérgezése langyos forrás vizének hozzákeveredésére utal/.

4. A Dunaalmás felett huzódó édesvizi mészkővonulat 4.sz. kőfejtőjében a mészkő közé zárt fosszilis talaj iszapolása során gerincesmaradványok és kis fajszerű csigafauna/főleg Granaria frumentum/DRAP.///kiséretében a Melanoides tuberculata néhány példánya is előkerült. Az anyag feldolgozása még nem történt meg, ezért csupán megemlítem, hogy az eddigi adatok szerint a talaj a vízben lerakódott mészszipréteg felszínén képződött, így magyarázható a vizi fauna jelenléte. A lelőhely korát a gerinces-leletek az alsópleisztocén felsővillányi alemeletében /1.a.malakológiai fázis:KROLOPP,1973/ rögzítik.

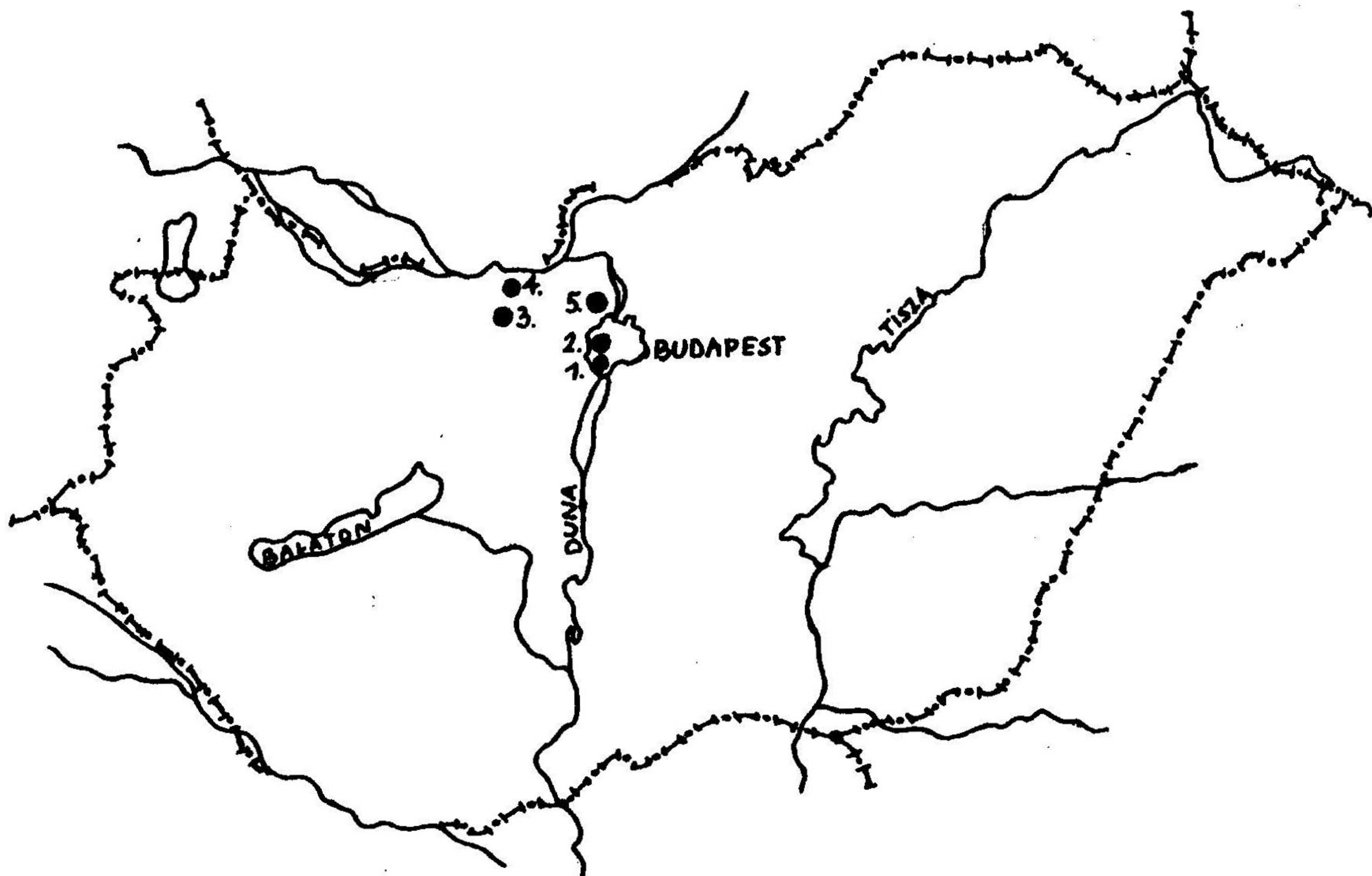
5. A Földtani Intézet Múzeumában a Melanoides tuberculatanak egy Budakalászáról, édesvizi mészkőből származó héjas példánya és ugyanennek lenyomata található "Melanoides Szontaghi n.sp." megjelöléssel /leg.SZONTAGH,1909/. Az eredeti névcédula valószínű KORMOS T.-tól származik. A példány mellett SCHRÉTER Z. kezeirésével "Melania cf.tuber-

culata" felirat is található, míg az adatot Melania sp. néven említi /SCHRÉTER, 1953/. A Melanoides Szontaghi nomen nudum, mert leírását sem KORMOS, sem más szerző nem közölte, de a példány különben is kétségtelenül Melanoides tuberculata fajhoz tartozik.

A budakalászi édesvizi mészkő kora az eddigi adatok alapján a középsőpleisztocén eleje /alsóbihari/, lehetséges azonban, hogy egyes részei fiatalabbak, a Várhegy travertino-rétegsorával egyidőben képződtek.

Ugyancsak SCHRÉTER közöl Szomód mellől a Leshegy édesvizi mészkőbányájából Melania cf. tuberculata néven egy mészkőbe zárt kőmagot /SCHRÉTER, 1953/, ez azonban Fagotia acicularis fajnak egy nagytermetű példánya.

A Melanoides tuberculata itt közölt előfordulásai/1. ábra/ alapján megállapítható, hogy a faj először alsópleisz-

1. ábra. A Melanoides tuberculata /O.F.MÜLLER/ pleisztocén lelőhelyei. - Die pleistozänen Fundstellen der Art Melanoides tuberculata /O.F.MÜLLER/. 1,2=Budapest /Várhegy/, 3=Szomód, 4=Dunaalmás, 5=Budakalász.

tocénünkben /felsővillányi alemelet/ jelenik meg, majd a középsőpleisztocén idősebb részében /alsóbihari vége és felsőbihari/ ismét előfordul. Fiatalabb előfordulása egybeesik azzal az időszakkal, amikor faunánkban utoljára jelentkeznek "egzotikus" elemek /KROLOPP, 1973/.

A Melanoides tuberculata Európából fosszilizan eddig nem volt ismeretes, csupán egy rokonfaja, a kihalt Melanoides curvicosta /DESH./ került elő Dél-Európa több pontján a miocéntől az alsópleisztocénig terjedő időszak üledékeiből /ESU-GIROTTI, 1974/. A Melanoides tuberculata ma mediterrán - kelet-ázsiai faj, elterjedési területe Észak- és Kelet-Afrikát, Kis és Kelet-Ázsia nagy részét foglalja magába, Európában azonban nem él. A pleisztocénben hazánkba DK felől juthatott, így a Szovjetunió Ponto-Káspi területeiről fosszilis előfordulása várható.

Figyelemre méltó, hogy a faj hazai pleisztocén előfordulásai édesvizi mészképződményekhez, az egykori langyosvizű források tevékenységéhez kapcsolódnak. A környező területek változó hőmérsékletű vizeihez képest a faj számára kedvezőbb életfeltételeket nyújtó élőhelyekre talán vizimadarak közvetítésével jutott el. Itt említem meg, hogy a Melanoides tuberculata néhány éve hazánkban is él, a budapesti Malomtó 24° C-os vizébe betelepítve /PINTÉR, 1974/.

ZUSAMMENFASSUNG

In den letzten Jahren sind 5 Fundorte von Melanoides tuberculata /O.F.MÜLLER/ aus dem ungarischen Pleistozän bekannt geworden /Abb.1./. Die Fundorte Nr.1. und 2. sind im Süßwasserkalk des Schlossberges von Buda /einige Stücke/, Nr.3: Flussablagerung in Szomód/Tausende von Exemplaren mit reicher Begleitfauna/, Nr.4: aus Süßwasserkalk, in einem Steinbruch oberhalb von Dunaalmás, Nr.5: Budakalász /ein Stück, als Melanoides Szontaghy n. sp. - nomen nudum! - etikettiert, in der Sammlung der

Geologischen Staatsanstalt/. Aus Europas Pleistozänsedi-
menten war Melanoides tuberculata bisher nicht gemeldet.

IRODALOM

ESU, D. - GIROTTI, O./1974/: La malacofauna continentale
del Plio-Pleistocene dell'Italia centrale. I. Paleontolo-
gia. Geologica Romana. 13:203-293. - KROLOPP, E./1973/: Qua-
ternary Malacology in Hungary. Negyedkori malakológia Ma-
gyarországon. Földrajzi Közlemények. 21/2/:161-191. -
KROLOPP, E./1975/: Helicella obvia/HARTMANN 1840/ aus dem
ungarischen Pleistozän. Soosiana. 3:7-10. - KROLOPP, E./1976/
Mollusca-fauna. In: KROLOPP, E. et al.: A budai Várhegy ne-
gyedkori képződményei. Földt. Közl. 106/3/. /szerk. alatt/ -
PINTÉR, L./1974/: Faunistikai, nomenklaturai és rendszer-
tani megjegyzések. Faunistische, nomenklatorische und sys-
tematische Bemerkungen, Soosiana. 2:17-18. - SCHRÉTER, Z.
/1953/: A Budai- és Gerecsehegység peremi édesvizi mészkő
előfordulásai. Földt. Int. Évi Jel. 1951-ről:11-146. -